

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN QUỐC LINH

TIỂU THUYẾT LUẬN ĐỀ CỦA KHÁI HÙNG

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2018

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN QUỐC LINH

TIỂU THUYẾT LUẬN ĐỀ CỦA KHÁI HƯNG

Nhành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.22.01.21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ,
VĂN HỌC VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. PHAN TRỌNG THƯỜNG

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan công trình luận văn này là sự nỗ lực hết mình của tôi trong quá trình nghiên cứu. Những số liệu thống kê hoàn toàn do tôi tự nghiên cứu. Tôi xin chịu trách nhiệm về luận văn của mình.

Tác giả luận văn

Nguyễn Quốc Linh

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt quá trình học tập và làm luận văn tốt nghiệp cuối khóa, em đã nhận được sự quan tâm, giúp đỡ tận tình của các thầy cô giảng viên, các nhà nghiên cứu khoa học, Ban lãnh đạo khoa Ngữ văn, phòng Sau Đại học, Ban giám hiệu trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên. Đặc biệt Phó giáo sư - Tiến sĩ Phan Trọng Thuởng đã tận tình chỉ bảo hướng dẫn em trong việc nghiên cứu, tìm hiểu và hoàn thành đề tài này.

Em xin cảm ơn quý thầy cô, các phòng ban, các tổ chức đoàn thể trong nhà trường Đại học Sư phạm Thái nguyên đã tạo những điều kiện thuận lợi nhất để em hoàn thành khóa học. Bằng cả tấm lòng mình, em xin gửi tới Phó giáo sư - Tiến sĩ Phan Trọng Thuởng lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất.

Em xin cảm ơn Ban lãnh đạo Sở giáo dục và đào tạo tỉnh Thái nguyên, Ban giám hiệu trường Trung học phổ thông Lê Hồng Phong, các bạn bè, đồng nghiệp, những người thân đã nhiệt tình ủng hộ, chia sẻ khó khăn, khích lệ tinh thần trong suốt thời gian qua.

Em xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 14 tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Quốc Linh

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề.....	2
3. Mục đích nghiên cứu	8
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	8
5. Phương pháp nghiên cứu	9
6. Đóng góp của luận văn	9
7. Cấu trúc của luận văn	10
NỘI DUNG	11
Chương 1: KHÁI HUNG VÀ TIỂU THUYẾT LUẬN ĐỀ	11
1.1. Khái Hưng	11
1.1.1. Cuộc đời và con người.....	11
1.1.2. Mối quan hệ với nhóm <i>Tự lực văn đoàn</i>	14
1.2. Tiểu thuyết luận đề	18
1.2.1. Khái niệm tiểu thuyết và tiểu thuyết luận đề.....	18
1.2.2. Tiểu thuyết luận đề của <i>Tự lực văn đoàn</i> và Khái Hưng	20
Chương 2: CÁC LUẬN ĐỀ TRONG TIỂU THUYẾT CỦA KHÁI HUNG ...	25
2.1. Chống lễ giáo và đại gia đình phong kiến	25
2.2. Đề cao cái tôi cá nhân và nếp sống âu hóa.....	36
2.3. Thể hiện ước mơ cải cách xã hội.....	44
Chương 3: NGHỆ THUẬT TIỂU THUYẾT LUẬN ĐỀ CỦA KHÁI HUNG	47
3.1. Nghệ thuật xây dựng cốt truyện và kết cấu	47
3.1.1. Cốt truyện	47

3.1.2. Kết cấu.....	55
3.2. Nghệ thuật xây dựng hình tượng nhân vật	61
3.2.1. Các tiểu loại nhân vật	64
3.2.2. Các phương thức, biện pháp miêu tả nhân vật	72
3.3. Nghệ thuật sử dụng ngôn ngữ và giọng điệu.....	78
3.3.1. Ngôn ngữ	78
3.3.2. Giọng điệu	87
KẾT LUẬN.....	90
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	95

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Tự lực văn đoàn có nhiều đóng góp cho quá trình hiện đại hóa văn học Việt Nam, đặc biệt là ở thể loại tiểu thuyết. Trong sự tồn tại của nhóm, người ta không thể không nhắc đến Khái Hưng. Với tài năng và tinh thần sáng tạo không mệt mỏi, ông đã có những ảnh hưởng quan trọng đối với quá trình hiện đại hóa văn học nước nhà đầu thế kỷ XX, đồng thời góp phần làm rạng danh tên tuổi của văn đoàn *Tự lực*.

Khái Hưng để lại một số lượng tác phẩm tương đối lớn. Những sáng tác của ông có nhiều ảnh hưởng tới tư tưởng của tầng lớp thanh niên trí thức Việt Nam những năm 30 của thế kỷ XX, đồng thời tạo được sự ngưỡng mộ đối với độc giả yêu mến văn học.

Khái Hưng sáng tác ở nhiều thể loại song có lẽ thành công nhất vẫn là tiểu thuyết, mà trước hết là tiểu thuyết luận đề. Những tác phẩm của *Tự lực văn đoàn* nói chung, Khái Hưng nói riêng đã trở nên quen thuộc với độc giả yêu mến văn học và giới nghiên cứu phê bình. Vị trí của Khái Hưng ngày càng được khẳng định vững chắc. Nhiều bài viết, công trình nghiên cứu về sự nghiệp văn chương của ông là minh chứng hùng hồn khẳng định điều đó.

Những thành công trong tiểu thuyết luận đề của Khái Hưng đã góp phần từng bước tạo ra diện mạo mới cho văn học Việt Nam đầu thế kỷ XX. *Nửa chừng xuân*, *Hồn bướm mơ tiên*, *Trống mái*, *Gia đình*, *Thoát ly*, *Thừa tự*... là những cuốn tiểu thuyết tố cáo, phê phán mạnh mẽ những hủ tục lạc hậu và bệnh vực quyền được hưởng hạnh phúc của cá nhân con người. Trong tác phẩm của mình, Khái Hưng tỏ ra đặc biệt quan tâm tới thân phận đáng thương của người phụ nữ trong gia đình phong kiến. Ông xây dựng khá thành công hình tượng những người con gái có cá tính mạnh mẽ, dám đấu tranh chống lại những giáo lý lạc hậu đã tồn tại, ăn sâu vào nếp nghĩ của người dân ta hàng nghìn năm qua. Đó là những cô gái tân thời có học thức, được tiếp xúc với văn minh phương Tây nên thấu hiểu sâu sắc những bất công mà họ là nạn nhân phải gánh chịu. Vì thế khát vọng hạnh phúc, khát vọng tình yêu ở những người phụ nữ này mạnh

mẽ hơn ai hết. Hành động chống đối lại xã hội ấy là điều hoàn toàn phù hợp với quy luật khách quan của sự phát triển. Tác phẩm của Khái Hưng là những tiếng nói đả phá hủ tục phong kiến, đòi quyền bình đẳng cho phụ nữ, hướng tới cải cách xã hội. Đây chính là đóng góp của *Tự lực văn đoàn* đối với tiến trình hiện đại hóa văn học dân tộc. Đến với tiểu thuyết luận đề của Khái Hưng, chúng tôi muốn góp tiếng nói khẳng định giá trị trong sáng tác của ông trên cả hai khía cạnh nội dung và nghệ thuật.

2. Lịch sử vấn đề

Như trên đã nói, *Tự lực văn đoàn* và nhất là Khái Hưng đã để lại cho văn học Việt Nam những tác phẩm có giá trị. Tuy nhiên đây cũng là hiện tượng tạo nên nhiều tranh luận trong lịch sử văn học nước nhà. Việc nghiên cứu, đánh giá tác phẩm của Khái Hưng nói riêng và *Tự lực văn đoàn* nói chung khá phức tạp. Mỗi một thời người ta lại có những quan điểm khác nhau. Có khi trong cùng một thời nhưng hai miền Nam-Bắc cũng không đồng nhất ý kiến .

Chúng tôi tạm chia những đánh giá về *Tự lực văn đoàn* và Khái Hưng làm 3 giai đoạn:

Giai đoạn thứ nhất (trước năm 1945):

Đây là giai đoạn *Tự lực văn đoàn* đang hoạt động và thu hút được sự chú ý của độc giả. Khái Hưng được người đọc đón nhận nồng nhiệt, nhất là ở thể loại tiểu thuyết. Ông cũng là một trong những tác giả được giới nghiên cứu phê bình quan tâm rất nhiều. Người ta nhắc đến Khái Hưng qua các bài đánh giá chung về nhà văn, hoặc các bài phê bình, giới thiệu sách. Đó là các ý kiến của Trương Tửu, Đức Phiên, Trần Thanh Mại, Vũ Ngọc Phan... đăng trên các báo *Loa*, *Sông Hương*, *Phụ nữ thời đàm*, *Ngọ báo*, *Nhật tân*, *Ích hữu*... Ngoài ra còn một số công trình nghiên cứu khác quan tâm tới tiểu thuyết của Khái Hưng.

Khi nhận xét về tác phẩm của Khái Hưng Dương Quảng Hàm đã viết trong cuốn *Việt Nam văn học sử yếu* (1942): “Tuy vẫn có khuynh hướng xã hội nhưng lại thiên về mặt lý tưởng và có thi vị riêng ... Khái Hưng có một cách tả người và tả cảnh tuy xác thực mà có một vẻ nhẹ nhàng, thanh tú khiến cho người đọc thấy cảm” [11, tr. 455].

Trong cuốn *Nhà văn hiện đại* (1942) Vũ Ngọc Phan đã đánh giá tiểu thuyết của Khái Hưng như sau: “Nhưng dù ở tiểu thuyết lý tưởng, tiểu thuyết phong tục hay tiểu thuyết tâm lí, cái đặc sắc mà người ta thấy trong các tác phẩm của Khái Hưng là sự xét nhận rất đúng về tâm hồn nam nữ thanh niên Việt Nam” [37, tr. 780].

Tiểu thuyết của Khái Hưng thời kì này được đánh giá cao về mặt nội dung tư tưởng: chống lại chế độ phong kiến, muốn giải phóng cá nhân, giải thoát cho người phụ nữ. Trên báo *Loa* (1935) Trương Chính cho rằng: “*Nửa chừng xuân* là cuốn truyện ghi dấu sự phấn đấu giữa cá nhân và chế độ ấy. Tác giả biện luận cho quan hệ nhân sinh mới và công bố sự bất hợp thời của những tập quán do nền luân lí cổ truyền tạo ra” [9, tr. 313].

Nhìn chung, giới phê bình trước năm 1945 đánh giá cao Khái Hưng và nhóm *Tự lực văn đoàn*. Chủ đề chống lễ giáo phong kiến và giải phóng cá nhân được chú ý quan tâm. Song một số nhà nghiên cứu đương thời lại cho rằng tiểu thuyết của Khái Hưng vẫn còn một số hạn chế: đôi khi tư tưởng không thiết thực, có tác phẩm kết cấu không chặt chẽ, thậm chí còn có những lỗi dùng từ đặt câu ... Các đánh giá này chỉ là những bước gọi mở chứ chưa đi sâu khám phá những đóng góp trên phương diện nghệ thuật. Các công trình này còn chung chung và có phần đơn giản.

Giai đoạn thứ hai (từ 1946-1986):

Do hoàn cảnh đất nước có chiến tranh cho nên suốt một thời gian dài tiểu thuyết của Khái Hưng không được quan tâm. Sau năm 1954 nó mới được đề cập đến. Nhưng do sự phức tạp của tình hình chính trị nên ở hai miền Nam - Bắc có cách đánh giá khác nhau.

Ở miền Bắc:

Các tác phẩm của Khái Hưng và *Tự lực văn đoàn* có thời gian dài bị cấm. Năm 1957, sau khi tái bản cuốn *Tiêu sơn tráng sĩ*, trên các báo *Văn nghệ quân đội*, *Độc lập*, *Tổ quốc*, *Tuần báo văn*, các tác giả Trần Thanh Mại, Vĩnh Mai, Nguyễn Hồng, Nguyễn Văn Phú, Trương Chính, Lê Long, Trần Tín, Trần Chân Dung đã tranh luận sôi nổi về tác phẩm này. Cuối thập niên 50 và đầu thập niên

60 của thế kỷ XX xuất hiện một số công trình nghiên cứu, đánh giá tiêu thuyết của Khái Hưng và *Tự lực văn đoàn*. Cụ thể là: *Lược thảo lịch sử văn học Việt Nam* (1957) của nhóm Lê Quý Đôn; *Văn học Việt Nam 1930-1945* (1961) của Bạch Năng Thi và Phan Cự Đệ; *Sơ thảo lịch sử Văn học Việt Nam 1930-1945* (1964) của Viện Văn học...Đến những năm 70 thì những công trình như: *Bàn về cuộc đấu tranh tư tưởng trong lịch sử văn học Việt Nam hiện đại (1930-1945)* của Vũ Đức Phúc (1971), *Tiểu thuyết Việt Nam* của Phan Cự Đệ, tập 1 (1974) và các bài phê bình của Nguyễn Đức Đán, Nam Mộc...đều nhắc đến *Tự lực văn đoàn* và tiểu thuyết của Khái Hưng. Nhưng nhìn chung do quá chú trọng vào chức năng giáo dục của văn học, do các nhà phê bình đã căn cứ vào những tiêu chí chính trị của văn học cách mạng và lấy đó làm thước đo các giá trị của văn chương lãng mạn nên một số người đánh giá có phần quá nghiêm khắc, với nhiều định kiến nặng nề. Họ cho rằng, văn học là phải phản ánh nỗi khổ của người dân bị áp bức bóc lột mà quên đi đời sống nội tâm với bao dằn vặt, day dứt của thanh niên trí thức. Bởi thế cho nên văn chương của Khái Hưng nói riêng, văn chương *Tự lực văn đoàn* nói chung mới chỉ được khen ngợi một chút về nội dung chống phong kiến và về những cách tân trong nghệ thuật tiểu thuyết. Nhìn chung tiểu thuyết của Khái Hưng và của *Tự lực văn đoàn* thường được hiểu là: xa rời thực tiễn, tiêu cực, bạc nhược suy đồi, phản động, có hại... Chẳng hạn như cuốn *Sơ thảo lịch sử văn học Việt Nam 1939 - 1945* có ghi nhận xét: “Trong những tác phẩm được xuất bản từ 1936 đến 1943, tuy vẫn có một số yếu tố tốt như chống quan lại phong kiến trong gia đình, phản ánh sự ty tiện của những con người đặt đồng tiền lên trên tất cả, phê phán một số địa chủ tham lam, ngu dốt, nhưng những mặt tiêu cực trong tư tưởng, tình cảm của Khái Hưng phát triển mạnh hơn. *Tiêu sơn tráng sĩ* (...), ca ngợi bọn phục vụ cho một chế độ suy tàn, không nghĩ tới nhân dân (...). *Trống mái* tô vẽ lối sống của tư sản (...). Chủ nghĩa cải lương phản động biểu hiện rõ rệt nhất trong *Gia đình*. Ở đây tác giả muốn địa chủ là những người vừa có học, vừa rộng rãi, muốn cải thiện đời sống cho dân nghèo...” [23, tr. 87].